

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

חולין צ | גוזמה

האמת שבהגזמה

אחד מסוגי הניסוח שאנחנו משתמשים בהם, אבל לפעמים הם מסבכים אותנו קצת, הוא ההגזמה. נוכל לומר ש"נתקענו שעתים בפקק", אף שלא תמיד יהיה ברור – באמת היינו שם שעתים, או שזו רק דרך לומר שהפקק היה ארוך, גם אם בפועל התעכבנו בעשר דקות? לפחות מהתורה אפשר היה לצפות שתתנסח בצורה עניינית, הרי היא באה ללמד את האמת.

מפתיע לגלות שלפי הגמרא, גם חכמים מגזימים. רבא אומר על שתי עדויות מבית המקדש שהן הגזמה. רבי אמי אומר שלא רק חכמים (בשתי עדויות אלו) הגזימו, אלא גם בתורה ובנביאים מצינו הגזמות. לעומתם, רבי יצחק בר נחמני מציין שלושה מקומות שבהם דיברו חכמים "לשון הבאי", ואפשר להבין שבמקומות אחרים יש לפרט כל מילה כפשוטה.

למה חכמים, שאמורים לדייק בהצגת האמת, מנפחים את המציאות? וחמור מזה, איך התורה מנפחת את המציאות? קושיה חזקה יותר תעלה אם נתבונן במקור בתורה להגזמה: "ערים גדולות ובצורות בשמים". לפי ציון ה"תורה אור" שמופיע בגמרא, הכוונה לפסוק שנאמר בשם המרגלים. או ליתר דיוק: משה בספר דברים אומר זאת בשם העם בשם המרגלים, כך הם דיברו על הארץ (המרגלים עצמם, לפי ספר במדבר, אמרו רק שהערים "בצורות גדולות מאוד", אבל השמועה פשטה בעם והפכה ל"גדולות ובצורות בשמים"). האם משם לומדים שאפשר להגזים? לכאורה ההפך: המרגלים הרשעים ניפחו את המצב כדי להוציא דיבה, אנו נאמר רק אמת!

אולם לא כל כך בטוח שהפסוק לקוח מסיפור המרגלים. למעשה, הביטוי "ערים גדולות ובצורות בשמים" מופיע פעמיים בספר דברים. משה משתמש בו פעם אחת לתיאור חטא המרגלים (פרק א), ופעם אחרת להבהרה שיש אויבים מסוכנים בארץ, ורק בעזרת ה' אפשר לרשת אותה (פרק ט). אז מהיכן לומדת הגמרא, מפרק א או מפרק ט? מגוזמה בהקשר שלילי או מגוזמה מהקשר חיובי? ייתכן שמשניהם יחד. הגוזמה הראשונה בתורה הייתה הרסנית, היא יצרה אפקט ציבורי של פחד. אולם משה משתמש באפקט הזה כדי ליצור בעם יראת שמים, שיידעו שללא עזרת ה' לא יצליחו. זו מטרת הדיבור על ערים שמגיעות עד השמים, וזו גם המטרה ב"ותבקע הארץ": הרושם הציבורי בספר מלכים א הוא שהביא להמלכת שלמה. ייתכן שתמיכת דוד לא הייתה מספיקה, אבל ברגע שהורגש סחף פוליטי לכיוון שלמה, ברגע שהיה אפשר לדווח ש"הארץ רועדת" סביב המלכתו, ניצחונו בקרב על המלוכה הובטח.

את כוחה של הגוזמה לוקחים חכמים לבית המקדש. אליו שייכות כל הדוגמאות מדברי חז"ל. המקדש בא ליצור רושם של פאר ושגב, והמילים ממשיכות את המגמה הזו ויוצרות רושם דומה. במובן מסוים הן מצליחות יותר: המקדש אמור להיות כלי לביטוי האינסוף, והיכולת הפיזית לעשות זאת מוגבלת; הניסוח המילולי משלים את המלאכה, ומאפשר לתאר את הקודש בכמות ובאיכות שיא, כפי שראוי לו באמת. בהקשר למקדש, ההגזמה היא אמיתית: כשהאמת אדירה מכל מציאות שמנסה לשקף אותה, המילים שמתרוממות מעל למציאות הן שמשקפות את האמת.

תנן התם: תפוח היה באמצע המזבח, פעמים היה עליו כשלש מאות כור. אמר רבא: גוזמא. השקו את התמיד בכוס של זהב, אמר רבא: גוזמא.

אמר רבי אמי: דברה תורה לשון הואי, דברו נביאים לשון הואי, דברו חכמים לשון הואי. דברו חכמים לשון הואי - הא דאמרן, דברה תורה לשון הואי - ערים גדולות ובצורות בשמים, דברו נביאים לשון הואי - ותבקע הארץ לקולם -

אמר ר' יצחק בר נחמני אמר שמואל, בשלשה מקומות דברו חכמים לשון הואי, אלו הן: תפוח גפן ופרוכת; תפוח - הא דאמרן, גפן - דתנן: גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל, ומודלה על גבי כלונסות, וכל מי שהיה מתנדב גרגיר או אשכול מביא ותולה בה, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה. פרוכת - דתנן: רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסגן, פרוכת - עוביה טפה, ועל שבעים ושנים נירים נארגת, ועל כל נימה ונימה עשרים וארבעה חוטיין; ארכה ארבעים באמה ורחבה עשרים באמה, ומשמונים ושתי רבוא נעשת, ושתיים עושים בשנה, ושלש מאות כהנים מטבילין אותה.